

Keskituloiset

- Hannele Sauli
- Veli-Matti Törmälehto

Hyvinvointikatsauksen luokkakuvasarja jatkuu. Nyt kuvataan, minkälaista väkeä kuuluu keskituloisten tuloluokkaan ja mitä keskellä oleminen merkitsee.

Tämän juttusarjan ensimmäisessä osassa¹ totesimme, että tulot — tulomuoto ja tulo- taso — ovat yksi yhteiskunta- luokkien määrittelykriteeri myös oppikirjasosiologiassa. Otimme tehtäväksemme selvittää, millaisia luokkia ovat tilastoaineis- ton tuloluokat. Käytimme Tilas- tokeskuksen tulonjakotilaston aineistoa ja suhteellisia tulomit- tareita pieni- ja suurituloisten luokitteluun. Nyt lunastam- me varomattoman lupauksem- me jatkaa sarjaa keskituloisten tarkastelulla.

Keskiluokassa ollaan viisaita, tavallisia, keskellä!

Keskiluokka-termillä on monen- laisia sisällöllisiä vivahteita. Ray- mond Williams (1976, 60–69) esittelee termiin historiallisesti ke- rääntynyttä monimielisyyttä. Van- himmat, moraalissävyiset merki- tykset — ”good-natured and stout-hearted” (Defoe) ja ”the most wise and the most virtuous part of the community” (James Mill) — saivat väistyä jo 1800-lu- vun taisteluissa poliittisista, sosi- aalisista ja taloudellisista oikeuk- sista: keskiluokkaa alettiin ajatel- la yhteiskunnan tukipylväänä, tuottavana tai hyödyllisenä työ- voimana, mutta ei kuitenkaan työ- läisluokkana. Keskiluokka viittaa Williamsin mukaan suhteelliseen sosiaaliseen asemaan, työväen- luokka taas taloudelliseen järjes- tykseen sidottuun objektiiviseen asemaan. Ne perustuvat siten luokkakäsitteinä täysin eri logiik- koihin, vaikka voivat empiirisesti olla osittain päällekkäisiä — ja ai- kojen kuluessa merkitykset ovat- kin sotkeentuneet. Marx jakoi luokat proletariaattiin ja porvaris- toon; lieneekö siitä hämärtämällä saatu arkikieleen ”porvarillisen” ja ”keskiluokkaisen” synonyymi- syys. Nykyaika on tuottanut kes- kiluokka-termille toteavampia ja vähemmän teoreettisia ”keskellä”

olemisen ja ”tavalli- sen ihmi- sen” mer- kityksiä.

Mediaanihenkilö ja keskituloisten luokka

Tässä artikkelissa lähdemme siitä, että keskituloiset ovat tulojakauman keskelle sijoittuviin kotitalouksiin kuuluvia ihmisiä, siis ”tulokeskiluokkaa”. Etsimme kaikkien suomalaisten joukosta keskipistettä tulojen suhteen. Suo- malaisten tulot lasketaan summaa- malla kaikki kotitalouksien jäsen- ten ansaitsemat tulot, pääomien tuotot sekä tulonsiirrot muilta sek- toreilta ja toisilta kotitalouksilta ja vähentämällä summasta verot. Suhteutamme nämä tulot kotita- louden kokoon ja koostumukseen. Näin olemme muodostaneet tulo- laskelman jokaiselle kotitaloudelle ja näin ollen jokaiselle henkilölle- kin. Joukossa on köyhiä ja rikkaita. Joillakin kotitalouksilla ei ole lainkaan tuloja, tai heillä on enemmän maksuja kuin saatavia. Joillakin taas on käsittämättömän suuret tulot. Jos meillä olisi tiedot kaikista suomalaisista, järjes- täisimme kaikki asuntoväestöön² kuuluvat 5 105 187 suomalaista jonoon köyhimmistä rikkaimpiin. Jonon keskimäinen, eli 2 552 594. henkilö on se, jonka tu- lot ovat niin sanotut *mediaanitu- lot*. Kaikki tämä tehdään nyt otos- tutkimuksen aineistolla, joka on tilastomenetelmin saatettu vastaa- maan koko väestöä.

Huviksemme tarkastelimme, millainen on tämä tärkeä medi- aanihenkilö, jonka tulojen perus- teella monet köyhyys- ja muut in- dikaattorit lasketaan. Vuosien 1990–2000 aikana mediaanihen-

¹ Sauli – Törmälehto: Alin desiili luokkakuvasarjassa Hyvinvointi- katsaus 4/2000
Katso myös Sauli – Törmälehto: Suurituloiset luokkakuvasarjassa, Hyvinvointikatsaus 1/2001

luokkakuvassa

kilön ominaisuudet ovat vaihdelleet: joskus tulojakauman keskimmäiseksi on sattunut työntekijä, joskus johtaja. Viisi kertaa aikasarjamme neljänätoista vuotena mediaanihenkilö on ollut työntekijä, neljänä vuonna ylempi toimihenkilö. Jonakin vuonna mediaanihenkilö on ollut eläkeläinen, toisena maatalousyrittäjä. Eipä tämä siis meitä paljontaan viisastuta, sillä mediaanituloiseksi yksittäinen tapaus tulee sattumalta, sen mukaan onko vuosi ollut hänelle tulojen kannalta huono, tavallinen tai hyvä. Meidän pitää siis etsiä tilastollista joukkoa, luokkaa, jota voimme luonnehtia keskituloisiksi.

Aikaisemmissa artikkeleissamme irrotimme huono- ja hyvätuloisimman kymmenen prosenttia väestöstä ja tarkastelimme näiden tuloluokkien sosiaalista koostumusta. Keskituloisuuden irrottaminen omaksi tarkastelu-kohteekseen ei ole yhtä helppoa kuin jakauman ääripäiden, sillä ei synny suurtakaan tulotaseroa, tutkimmepa keskimmäisiä miljoonaa henkilöä (eli 5. ja 6. tulokymmenystä) taikka sitten keskimmäistä kahden miljoonan ihmisen joukkoa (eli 4., 5., 6. ja 7. tulokymmenystä). Päätimme rajautua 5. ja 6. tulokymmenyksen eli miljoonan hengen keskituloisluokkaan. Tätä joukkoa voi kutsua myös keskimmäiseksi kvintiiliksi eli tuloviidennekseksi, sillä $2/10 = 1/5$.

Mistä on keskituloisten luokka tehty?

Kuviossa 1 on esitetty 5. ja 6. desiilin (eli 3. kvintiilin) koostumus 1990-luvulla. Keskituloisia kotitalouksia on tällä määritelmällä noin 450 000 kotitaloutta ja niissä on elänyt noin miljoona henkilöä kunakin vuonna.

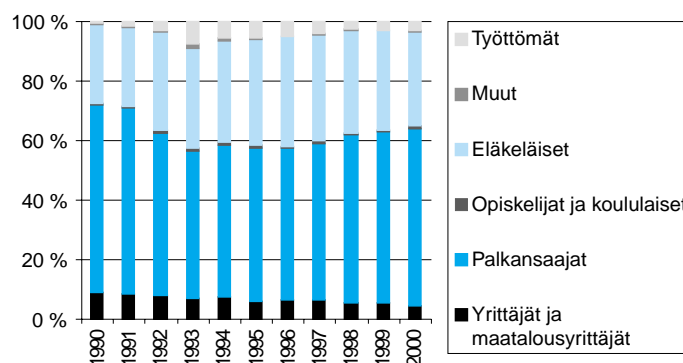
Valtaosa keskiluokastamme on palkansaajia. Toiseksi suurin keskiluokan ryhmä on eläkeläistalouksien ryhmä. Lisäksi keskiluokasta löytyy yrittäjiä ja opiskelijoita. Tosin opiskelijoita ei erota suurennuslasillakaan, niin vähän heitä on. Pahimman laman aikana joukossamme oli tavallista enemmän myös työttömiä keskituloisia. Vuosikymmenen loppua kohden keskituloisten työttömien joukko on harventunut: joko he ovat työllistyneet tai köyhtyneet.

Palkansaajien osuus on vähentynyt 1990-luvulla ja eläkeläisten osuus kasvanut. Kun jokin

ryhmä tulojakauman alemmassa osassa suurenee, se nostaa tulojakaumalla ylemmäksi muita ryhmiä, vaikka järjestyksen muutos ei johdu nousijoiden tulotason paranemisesta. Työttömien ja eläkeläisten järjestys on tällä tavalla vaihtunut 1990-luvun aikana. Työttömien ryhmä on toisin sanoen työntänyt eläkeläisiä tulojakaumassa ylöspäin.

Yli puolet keskiluokastamme kuului palkansaajatalouksiin. Kun yli puolet väestöstä yleensäkin kuuluu palkansaajatalouksiin, on ymmärrettävää että palkansaajien osuus on suuri useimmissa tuloluokissa. Köyhimmässäkin tuloluokassa palkansaajien osuus lähenteli viidesosaa. Mutta köyhimpiin kuuluvien palkansaajien osuus kaikista palkansaajista on vain muutama prosentti. Keskiluokkaan kuului runsas viidennes palkansaajista. Palkansaajien enemmistö kuitenkin on keskiluokkaa parempituloisia (ks. myös kuvio 3).

Kuvio 1. Sosioekonomisen aseman jakauma keskituloisissa kotitalouksissa vuosina 1990–2000.

Lähde: Tilastokeskus, tulonjakotilaston aikasarja-aineisto

2 Asunnottomia ja laitoksissa asuvia ei otettu jonaan.

Asetelma 1.

Keskiluokan eli keskimmäisen kvintiilin reaaliset ala- ja ylätulorajat erikokoisissa esimerkkitalouksissa 1990 ja 2000. Tulot kotitaloutta kohden vuodessa euroina, vuoden 2000 rahan arvossa.

Talouden koko	1990		2000	
	Alaraja	Yläraja	Alaraja	Yläraja
1 hengen talous	11 824	14 142	12 500	15 474
2 aikuisen talous	20 100	24 041	21 250	26 306
2 aikuista, 2 lasta	31 952	38 183	33 750	41 780

Asetelma 2.

Osuus kotitalouksien yhteenlasketuista käytettävissä olevista tuloista pieni- ja suurituloisemmissa puolikkaissa sekä keskituloisimmassa viidenneksessä 1990 ja 2000.

Osuus tulokertymästä	1990	2000
1.–5. kymmenykset (50 % väestöstä)	36 %	32 %
6.–10. kymmenykset (50 % väestöstä)	64 %	68 %
3. viidennes (5.–6. kymmenykset)	19 %	18 %

Eläkeläistaloudet ovat myös suuri ryhmä Suomessa ja heitäkin riittää jokaiseen tuloluokkaan. Itse asiassa eläkeläistalouksien ryhmän sisäiset tuloerot ovat suuret (Törmälehto 2000), joukossa on hyvin pienituloisia ja hyvin suurituloisia. Eläkeläistalouksista vajaa neljäsosa kuului keskiluokkaan, mutta yli kolmannes keskiluokasta oli eläkeläistalouksien jäseniä. Eläkeläistalouksien mediaanitulotaso asetui hieman keskiluokkamme alarajan alapuolelle vuosina 1998–2000 (ks. myös kuvio 3).

Yrittäjien (maatalousyrittäjät mukaan lukien) todennäköisyys kuulua keskiluokkaan on laskenut 1990-luvun kuluessa: vuosikymmenen alussa lähes kaksi kymmenestä yrittäjästä kuului keskiluokkaan, mutta sen lopussa enää yksi kymmenestä. Yrittäjätaloudet ovat liukuneet keskiluokan yläpuolelle.

Minkälaisilla tuloilla pääsee keskiluokkaan?

Keskiluokkaamme pääsi vuonna 1990, jos ekvivalentit tulot olivat vuoden 2000 rahassa vähintään 11 824 euroa (70 300 mk) ja korkeintaan 14 142 euroa (84 085 mk) vuodessa. Ekvivalentit tulot tarkoittaa kulutusyksikköä kohti laskettua ”nettotuloa” eli käytettävissä olevaa tuloa (joka koostuu ansio- ja omaisuustuloista sekä kotitalouden saamista tulonsiirroista, joista on vähennetty kotitalouden maksamat verot).

Äskeiset luvut voidaan ajatella yksihenkisen kotitalouden tuloksi. Jos havainnollistamme kyseisen tulorajan erikokoisten kotitalouksien tuloiksi, keskiluokan alempi tuloraja olisi ollut nelihenkisessä (2 aikuista, 2 lasta) perheessä 31 925 euroa (vuonna 1990). Kahden aikuisen talous olisi päässyt keskiluokkaan, mikäli sen vuositulot olisivat ylittäneet 20 100 euroa. (Asetelma 1.)

Yhden hengen talous olisi päässyt keskiluokkaan vuonna 2000, mikäli hänen käytettävissä olevat tulonsa olisivat olleet vähintään 12 500 euroa (74 321 mk) ja yläraja 15 474 euroa (92 000 mk) (asetelma 1). Keskiluokan tulojen alaraja nousi siis jakson aikana noin 676 ja yläraja 1 332 eurolla.

Keskiluokalla oli siis noin 3 000 euron laajuinen tulohaitari — 12 500:sta 15 474:ään — vuonna 2000. Keskiluokkalaiset ovat jakautuneet tuolle haitarille sangen tasaisesti, hyppäyksenomaisia tulotason keskittymiä, keskiluokan keskiluokkaa, ei ole. Keskituloisten tulohaitari kuitenkin leveni absoluuttisesti 1990-luvulla. Mutta kehitys ei ollut yhtä nousua, vaan sekaan mahtui laskuja, niin kuin hyvin vielä muistetaan.

Huippuvuodesta 1991 kotitalouksien laman pohjalle 1994 keskiluokkamme tulojen alaraja laski noin reilut 8 prosenttia eli absoluuttisesti noin 1000 eurolla. Yläraja laski noin 9 prosenttia eli noin 1300 euroa. Vuoden 1994 tilanteesta ollaan siis tultu huomattavasti ylöspäin.

Keskiluokka – keskelläkö?

Kuviossa 2 kuvataan kotitalouksien välisten tuloerojen reaalista kehitystä 1990-luvulla. Alimpana kuviossa kulkee käyrä, joka osoittaa huonotuloisimman tulokymmenyksen keskituloja. Tuo tulotaso muuttui jakson aikana vain aavistuksen verran. Ylimpänä kulkeva, nopeasti nouseva käyrä taas kuvaa ylimmän tuloluokan tulotason kehitystä. Väliin jäävällä alueella kulkevat pystypalkit kertovat, millä välillä kaikkien muiden tuloluokkien tulotasot liikkuvat, ja lopulta keskiluokkamme on kuvattu sisimmäisenä kapeana vyöhykkeenä.

Yksi kuvion sanoma on, että keskiluokka ei ole euromääräisen tulotasojakauman keskellä, vaan lähinnä sen alemmassa osassa. Tuloluokka on keskellä sitä jonojärjestyksestä, josta edellä oli puhe, mutta jonon pienituloisempi alkupuolisko sai vuonna 2000 vain 32 prosenttia kaikista kotitalouksien yhteenlasketuista tuloista (asetelma 2). Vuosikymmenen alussa tuo puolikas sai 36 prosenttia. Puolet tulokertymästä menee kolmeen ylimpään tulokymmenykseen.

Keskituloisten etäisyys suurituloisimmista kasvoi 1990-luvun koettelemuksissa nopeammin kuin etäisyys huonotuloisimmista, mikä johtuu siitä, että positiivisiksi katsottavat tulotapahtumat tapahtuivat

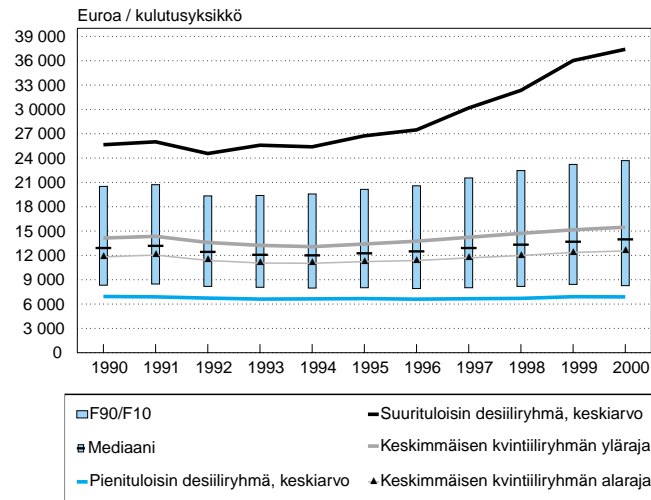
lähinnä mediaanituloa korkeammissa tuloluokissa. Mediaanitulon vakaus selittää myös muun muassa köyhyysmittareiden vakautta niin hyvinä kuin huonoina aikoina, sillä köyhyysmittareihin vaikuttavat vain ne tuloakentien muutokset, jotka tapahtuvat mediaanin alle jäävässä puoliskossa.

Edellä totesimme, että palkansaajatalouksien tulot olivat enimmäkseen keskiluokkatasoa korkeammat. Kuviossa 3 eritellään palkansaajat työntekijöihin sekä alempiin ja ylempiin toimihenkilöihin. Kuten arvata saattaa, ylempien toimihenkilöiden mediaanitulotaso (ylin käyrä) asettuu selkeästi keskiluokkamme yläpuolelle. Seuraavasta keskiluokan yläpuolisesta sijoituksesta kamppailevat alemmat toimihenkilöt, häviten kuitenkin jakson loppupuolella yrittäjätalouksille. Yrittäjätalouksien nousu lamasta on vaikuttava. Tosin takana on myös runsaasti konkurssseja ja alanvaihdoksia.

Työntekijätalouksien jäsenet sijoittuvat pysyvämmiin keskiluokkaan. Eläkeläistalouksien mediaanituloilla yllettiin keskiluokkaan huonoina aikoina, mutta ei enää sitten, kun muiden kotitalouksien tulotaso alkoi kohentua.

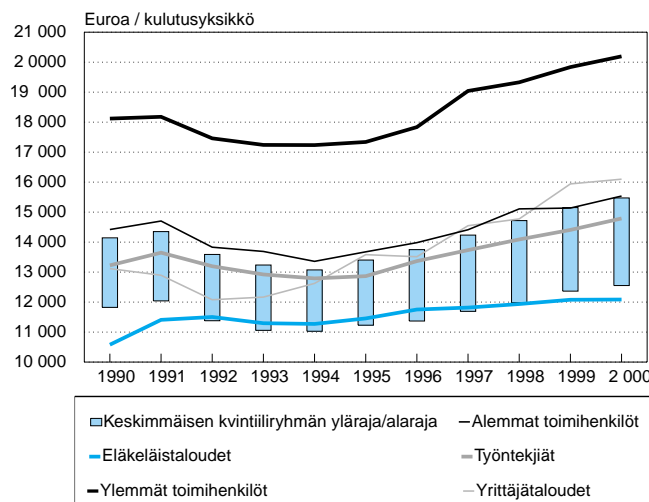
Keskituloiset – luokkako?

Näyttää melko selvältä, ettei suhteellisista tulomittareista ole luokka-analyysin työkaluksi. Tulonjaon keskimmäisiä ryhmiä tarkastelemalla syntyvä kuva keskituloisista ei vastaa oppikirjojen keskiluokkamääritelmiä. Keskiluokassa on väkeä kaikista ammattiaseman mukaisista sosiaaliryhmistä. Keskituloluokan sisäinen koostumus vaihtelee suhdan toiseen. Esimerkiksi eläke-

Kuvio 2. Kotitalouksien käytettävissä olevat mediaanitulot kulutusyksikköä kohden alimmissa ja ylimmissä tulodesiilissä sekä keskituloiluokissa vuosina 1990–2000, euroa vuoden 2000 arvossa. Käytetty kulutusyksikköasteikko on OECD:n alkuperäinen. Henkilöpainotus.

Lähde: Tilastokeskus, tulonjakotilaston aikasarja-aineisto

Kuvio 3. Kotitalouksien käytettävissä olevat mediaanitulot kulutusyksikköä kohden työntekijä-, toimihenkilö-, yrittäjä- ja eläkeläistalouksissa sekä keskiluokan tuloajat vuosina 1990–2000, euroa vuoden 2000 arvossa. Käytetty kulutusyksikköasteikko on OECD:n alkuperäinen. Henkilöpainotus.

Lähde: Tilastokeskus, tulonjakotilaston aikasarja-aineisto

läistaloudet käväisivät keskituloiluokassa 1990-luvulla, mutta sitten keskituloiluokka vaihtoi paikkaa ja eläkeläistalouksien tulo-keskiarvo ei enää mahtunutkaan keskituloisten luokkaan. Yrittäjät tekevät konkurssseja ja työttömät köyhtyvät. Onnekkaita voittavat pörssissä, ja niin edelleen.

Keskituloisia ei siis yhdistä ainakaan asema työelämässä eikä keskituloisten joukko ole yhtenäinen suhteessa ylempiin tai omistaviin luokkiin. Tosin keskituloisten enemmistö on palkansaajia, mutta palkansaajien enemmistö ei kuulu keskituloisiin.

Tuskinpa muinaisilla keskiluokkaisuilla hyveillääkään kuten yhteiskunnan tukipylvään asemalla, viisaudella tai nuhteettomuudella on mitään tekemistä suhteellisten tulomittareiden tuottaman luokittelun kanssa! □

Kirjoittajat tekevät yhteistyötä Tilastokeskuksen Elinolot-yksikössä tulojakoa ja elinoloja koskevissa hankkeissa.

Törmälehto, V.-M., 2000: Tuloerot eläkeläistalouksien välillä suuret. Tilastokeskus, Kuntapuntari 2/2000.

Williams, R., 1976: Keywords. A vocabulary of culture and society. Fontana Press, London.